

Ο Ν Ο Υ Μ Α Σ

ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ - ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ -
ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
Δ. Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

Ένας λαός υφάνεται άμα
δείξη πώς δὲ φοβᾶται τὴν
ἀλήθεια. — ΨΥΧΑΡΗΣ.

Διδάσκων τῶν λέξεων
εἶναι ὁ λαός.
ΣΟΛΩΜΟΣ

ΧΡΟΝΟΣ Ε΄.

ΑΘΗΝΑ, ΚΥΡΙΑΚΗ 28 ΤΟΥ ΟΚΤΩΒΡΗ 1907

ΓΡΑΦΕΙΑ : ΔΡΟΜΟΣ ΖΗΝΩΝΑ ΑΡΙΘΜ. 2

ΑΡΙΘΜΟΣ 267

Μὴ ζητᾷς σὶά λατινικά πῶς θὰ μιλήσεις
καλὰ γεωμανικά. Ρῶτα τὴ μάνα σὶό σπῖτι,
τὰ παιδιὰ σὶοὺς δρόμους, τὸν ἀπλοῖκὸ ἄδρωπο
σὶό παζάρι. Κοίταξέ τους σὶό σῖόμα πῶς μι-
λοῦν κ' εἶσι γράφε.

ΛΟΥΘΗΡΟΣ

Ὁ καλὸς γραφίης λέει καινούρια πράματα
μὲ συνηθισμένες λέξεις.

SCHOPENHAUER

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΨΥΧΑΡΗΣ. Ἡ Ἀρρωστη Δούλα (συνέχεια).
ΠΕΤΡΟΣ ΒΑΣΙΔΙΚΟΣ. Τὸ κοινωνικὸ μας ζήτημα.
ΑΡΓΥΡΗΣ ΕΦΤΑΛΙΩΤΗΣ. Ἀπὸ παλιὰ σεργάνια. —
Ὁ στίχος.
ΑΜΟΥΡΓΙΑΝΟΣ. Ἡ Μαγδαληνή.
ΓΚΡΙΝΙΑΡΗΣ. Πάλι τὸ Βασιλικό.
ΠΟΙΗΜΑΤΑ. Λέκας Ἀρβανίτης, Κώστας Γαζίας.
ΠΑΡΑΓΡΑΦΑΚΙΑ — Ο, ΤΙ ΘΕΛΕΤΕ — Ἡ ΚΟΙΝΗ
ΓΝΩΜΗ — ΧΩΡΙΣ ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΟ.

ΤΟ ΓΡΑΦΕΙΟ ΤΟΥ «ΝΟΥΜΑ» βρίσκεται
τώρα στὴν ΟΔΟ ΖΗΝΩΝΑ ἀριθ. 2 (στὸ με-
γάλο σπῖτι τοῦ κ. Α. Δεληγιάννη, πλάι στὸ τυ-
πογραφεῖο ποὺ τυπώνεται τὸ φύλλο) καὶ εἶναι
ἀνοιχτὸ ἀπὸ τὶς 9—12 τὸ πρωῒ καὶ ἀπὸ τὶς 3-5
τάπομεσήμερο.

Στὸ καινούριον τὸ γραφεῖον πουλιοῦνται καὶ
ἄλλα τὰ βιβλία ποῦναι γραμμένα στὴ Δημοτικῇ.

ΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΜΑΣ ΖΗΤΗΜΑ

Εἶναι νόμοι κοινοὶ σὲ ὅλα τὰ ἐπαναστατικὰ κι-
νήματα, ποὺ σηκώνονται κατὰ σάπιων καθεστῶτων
καὶ προσβάλλουν ἀποκτημένα συμφέροντα, νὰ πα-
ρανοῦνται ἀπὸ τοὺς ἀντίθετους, νὰ διαστρέφονται,
καὶ νὰ συκοφαντοῦνται. Παράδειγμα τὸ γλωσσικὸ μας
ζήτημα. Τὸ πολὺ ἢ λίγο κοινὸ, ποὺ εἶχε πάρει μιὰ
φορὰ εἶδηση ἀπὸ τὸ περιοδικὸ «Τέχνη», ἐνόμιζε μὲ
τὰ σωστά πῶς ὁ πραγματικὸς τίτλος του εἶταν τὸ
«Μαστοροσύνη», καθὼς βαφτίστηκε χλευαστικὰ ἀπὸ
τὸν καθημερινὸ τύπο. Καὶ ὑπάρχουν ἀκόμα ἄνθρω-
ποι, σοβαροὶ καὶ σεβαστοὶ κατὰ τὰ ἄλλα, ποὺ πιστεύ-
ουν πῶς στὴ μεταφράσει τῆς ἱλιάδας τοῦ Πάλλη
βρίσκονται πράγματι οἱ φράσεις οἱ παραστημένες ἀπὸ
κακόβουλους πολέμιους τῆς δημοτικῆς γλώσσας. Πα-
ρόμοιο θῆμα ἔπεσε, μοῦ φαίνεται, καὶ ὁ φίλος μου
Στέφανος Ραμᾶς στὸ ἄρθρο του, ποὺ δημοσίευσε σ'
αὐτὲς τὶς στήλες γιὰ τὸ βιβλίο τοῦ Σκληροῦ «Τὸ
κοινωνικὸ μας ζήτημα.» Δὲν εἶναι τὸ πρῶτον οὗτε
τὸ μόνον θῆμα. Ὅποιοι θελήσει ν' ἀντιληφθῇ τὸ πνέ-
μα τοῦ σοσιαλιστικοῦ κινήματος καὶ νὰ γνωρίσῃ τὴν
ἀληθινὴ, ἠθικὴ καὶ πρακτικὴ βάση του ἀπὸ τὸν ἄ-

στικὸ εὐρωπαϊκὸν τύπο, ἢ ἀπὸ κοινωνιολόγους τῆς
ἰδίας τάξεως, θὰ τὸ ὑποπτευθῇ, θὰ τὸ φοβηθῇ, θὰ
τὸ ἀποτροπιασθῇ φυσικὰ χάρη στὴν ἀντίθετη ὄψη,
στὴν παραμόρφωσιν ποὺ τοῦ δίνουν στενὲς ὀπισθοδρο-
μικὰς ἀντιλήψεις καὶ προπαντὸς ἀντίθετα συμφέ-
ροντα.

Μιά ἀπὸ τὶς ἀντιρρήσεις, ποὺ φέρει τοῦ Σκλη-
ροῦ ὁ ἐπικριτὴς του, εἶναι ἡ ἀμφιβολία του—δανει-
σμένη ἀπὸ τὰ βιβλία ὡς ὁμολογί— ἂν ἐξέλιξη καὶ
πρόοδος εἶναι τὸ ἴδιον πράγμα, ὅπως τὴν ἐννοεῖ ὁ
Σκληρὸς. Παραξενεύομαι ἀληθινὰ πῶς μπορεῖ δημο-
τικιστὴς νὰ ἐκφράσῃ παρόμοια ἀμφιβολία. Ἄς μοῦ
ἐπιτρέψῃ μιὰ ἐρώτησιν : Ποῦ στηρίζομε ἐμεῖς οἱ δη-
μοτικιστὰς τὴ γλωσσικὴ μας ἐπανάστασιν ; Ὅχι ἀλ-
λοῦ, θαρρῶ, ἀπὸ τὸ νόμον τῆς ἐξέλιξης. Τί μας κα-
τηγοροῦν οἱ ἀντίθετοι ; Πῶς καταστρέφουμε τὸν ἐκ-
πολιτισμένον προγονικὸν θησαυρὸν μας, τὴ γλῶσσαν τοῦ
Αἰσχύλου καὶ τοῦ Πλάτωνος. Ὅσο εἶναι βέβαιον ἡ
κατηγορία αὐτὴ τῶν πολέμιών μας, ἄλλο τόσο βέ-
βαιον εἶναι καὶ οἱ γνώμες, ποὺ φέρνει ὡς ἐπιχείρη-
μα ὁ φίλος μου, πῶς δὴθεν «ἡ πάλαι τῶν τάξεων ὁ-
δηγεῖ στὸ χαμὸ τοῦ τὸν εὐρωπαϊκὸν πολιτισμό.» Καὶ
τὸν ρωτῶ πάλι : Φαντάζεται πῶς μπορεῖ νὰ μὴ
φραγμὸς κανένας στὴν ἐπικράτησιν τῆς ζωντανῆς μας
γλώσσας, πῶς τὰ ἀντίθετα συμφέροντα τῶν λίγων
καθαρευουσιάνων καὶ ὁ ἀταξιστικὸς φανατισμὸς τῶν
πολλῶν ὑπνωτισμένων ἀπ' αὐτοὺς, θὰ μπορέσουν νὰ
νικήσουν τὸ φυσικὸν νόμον τῆς ἐξέλιξης τῆς γλώσσας;
Ἔτσι καὶ μὲ τὴν κοινωνικὴ ἐπανάστασιν τοῦ καιροῦ
μας. Νόμος φυσικὸς· οἱ κοινωνικαὶ μορφὲς εἶναι ὑπο-
κειμένες σὲ ἀδιάκοπὴ μεταβολή. Τὸ φεουδαλικὸν κα-
θεστὸς ἔλλαξε κατ' ἀνάγκην σὲ ἀστικόν. Ἀπὸ τὸν ἴ-
διον ἀμετάτρεπτον φυσικόν νόμον, τοῦτο τείνει πάλιν
ν' ἀλλάξῃ σὲ νέα μορφή. Ποῖα θὰ εἴν' αὕτη, δὲν τὸ ξέ-
ρομε· ἀφοῦ οἱ σοσιαλισμοί, ἀπὸ οὐτοπικοὺς ποῦ εἴ-
ταν πρὶν τοῦ Μάρξ, ἔγινον πλέον καθαρὰ πρακτικοί,
κανένας σοβαρὸς μαχητὴς του δὲ σκοτίζεται γιὰ
τὴ μέλλουσα κοινωνικὴ ὄψη. Γιὰ τὴν ἀνατροπὴν, γιὰ
τὴν ἀλλαγὴ πολεμῶν, ἀφίνοντας στὴν ἐξέλιξιν νὰ ὁ-
ρίσῃ τὴ μορφήν της. Ἔτσι ἐξέλιξιν καὶ πρόοδος κα-
ταντᾷ ἓνα καὶ τὸ αὐτό. Ὅπως καὶ μὲ τὴ γλῶσσαν
ἔτσι καὶ μὲ τὸ κοινωνικὸν καθεστὸς. Κάθε ἐποχὴ ἔ-
χει ἡ πολεμῶ νὰ λάβῃ τὴ γλωσσικὴ καὶ κοινωνικὴ
μορφήν ποὺ τῆς χρειάζεται. Ἀπὸ τὴν ἀναπόδραστη
φυσικὴν ἀνάγκην τῆς ἀλλαγῆς πηγάζει ἡ πάλαι, τὸ
ὄργανον, μὲ τὸ ὁποῖον γίνεται ἡ ἐξέλιξιν. Τὸ ἀντίθετό
τῆς ταυτόσημον μὲ τὴ στασιμότητα· μοῦχλα, βαρ-
βαρότητα, κινεζισμός, πάτριον καὶ καθαρευοῦσα. Ἀ-
πορῶ πράγματι πῶς ὁ ἐπαναστάτης στὸ ἓνα ζήτη-
μα, τὸ γλωσσικόν, μεταμορφώνεται ἄξαφνα στὸ ἄλ-
λο, δίχως νὰ τὸ φαντάζεται, σὲ ὀπισθοδρομικὸ καὶ

ζητᾷ νὰ βάλῃ φραγμὸν σ' ἓνα νόμον τῆς ζωῆς, ἀπὸ τὸ
δισταγμὸν μήπως αὐτὸς τραβᾷ στὴν καταστροφὴν.

Ὁ Ραμᾶς, μὴ θέλοντας νὰ ἐπεκτείνῃ καὶ στὴν
κοινωνία τὴν ἰσχύ τοῦ νόμου στὸν ὁποῖον στηρίζεται
ὡς γλωσσικὸς ἐπαναστάτης, χάνει τὴν ἐπιστημονι-
κὴν βάση, ποὺ θέλει νὰ στήκῃ πάντα, καὶ κατηγορεῖ
τὸ βιβλίο τοῦ Σκληροῦ πῶς δὲν ἔχει τοπικὸν χαρα-
χτήρα. Ἄν καὶ μπορῶ νὰ τὸν βεβαιώσω πῶς δὲν εἶ-
ναι βέβαιον οἱ πληροφορίες του, πῶς ὁ συγγραφεὺς
τοῦ «Κοινωνικοῦ μας ζητήματος» δὲν πάτησε ποτὲ
τὸ πόδι του στὴν Ἑλλάδα, ἐν τούτοις, καὶ ἀληθινόν
ἂν εἶταν αὐτό, εἶναι τόσο ἄσχετον μὲ τὴν ἐπιστημο-
νικὴν ἐρευνὰ τοῦ κοινωνικοῦ ζητήματος, ὅσο καὶ τὸ
ὅτι ὁ Ψυχάρης δὲ ζῇ στὴν Ἑλλάδα καὶ δὲν ξέρει
δὴθεν τὴ γλῶσσαν, ὅπως τοῦ λέν οἱ ἀντίθετοι, μὲ τὴν
ἴδια ἐποψὴ τοῦ γλωσσικοῦ.

Γιὰ ἓναν παρατηρητὴ καὶ κριτὴν, ποὺ ἔχει βᾶσιν
τὴ μαρξικὴν ὑλιστικὴν ἀντίληψιν τῆς ἱστορίας, ἡ χώ-
ρα μας δὲν ἀποτελεῖ γωνία γῆς ἀποκομμένη ἀπὸ τὸν
ἅλλον κόσμον καὶ ὑπαγόμενη σὲ ἰδιαιτέρους νόμους
κοινωνικῆς ἐξέλιξης. Τοὺς λόγους, ποὺ αὕτη μένει
πίσω ἀπὸ ἄλλας εὐρωπαϊκὰς κοινωνίας, μᾶλλον εἰδω-
σε ὁ Σκληρὸς στὸ βιβλίο του μὲ σαφήνεια καὶ μέ-
θοδον ποὺ δὲν ἔξφυγαν τὴν ἐκτίμησιν τοῦ Ραμᾶ. Γιὰ
τὸ Σκληρόν, ὡς καὶ γιὰ κάθε μαρξιστὴν, τὸ ἔθνος
μας, σὰ νεώτερον ἀστικὸν κράτος, ὑπέκεινται ἀναγκαίᾳ
στὸ νόμον τῆς ἐξέλιξης, ποὺ τραβοῦν ὅλες οἱ νεώτε-
ρες ἀστικαὶ κοινωνίαι. Ὅσο ἡ ἐλληνικὴ κοινωνία ἀ-
ναπτύσσεται κάτω ἀπὸ συνθήκας ἀνάλογες μὲ τὶς
ὁμοίαις τῆς εὐρωπαϊκῆς, ὅσο τὰ παραγωγικὰ τῆς μέ-
σας τείνουν νὰ ἐξομοιωθοῦν μὲ τὰ ἴδια μέσα τῶν πο-
λιτισμένων κρατῶν, μὲ τὰ ὁποῖα ἔργεται ὁλοένα σὲ
στενότερην ἐπικοινωνίαν, εἶναι νόμοι φυσικοὶ νὰ τρα-
βῆξῃ καὶ αὕτη παρόμοιον δρόμον ἐξέλιξης, ὅσο μάλι-
στα οἱ κληματολογικαί, γεωγραφικαὶ καὶ γεωλογι-
καὶ συνθήκες τῆς δὲν εἶναι τέτιαι, ὥστε νὰ ποικι-
λοῦν τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ ἰδιοῦ νόμου καὶ σ' αὕτη.
Αὕτη εἶναι ἡ μαρξικὴ θεωρία, ἡ ἀνυπερβλήτη ὡς
τὴν ὥρα πολιτικοοικονομικὴ ἀλήθεια, ἐξορισμένη βέ-
βαια ἀπὸ τὰ πανεπιστήμια (*), ὅπως κ' ἡ ζωντανὴ
γλῶσσα ἀπὸ τὸ δικὸν μας, ὅμως κυρούμενη ἀπὸ τὴν
ζωὴν τὴν ἴδιαν, ἀπὸ τὴν μεταμόρφωσιν ποὺ συνετελεῖ-
ται μπρὸς στὰ μάτια μας στὸν κόσμον. Ὅταν ὁ

(*) Γιατὶ τὰ πανεπιστήμια εἶναι παντοῦ ἱδρύματα τοῦ
κράτους καὶ τὰ κράτη διοικῆθησαν καὶ διοικοῦνται πάντα
ἀπὸ τὶς κυριαρχούσας τάξεις. κ' οἱ κυριαρχούσες τάξεις, μὲ
τὸ δικαίωμα τοῦ ἰσχυροῦ καὶ τῆς αὐτοσυντηρήσεως, δὲ
θὰ ἐπιτρέψουν φυσικὰ τὴν ἀκαδημαϊκὴν κύρωσιν μιᾶς ἀλή-
θειας, ποὺ τοὺς ἀπειλεῖ στὸ παρὸν καὶ τοὺς γκρεμίζει στὸ
μέλλον τὴ σημερινήν τους ἐπικράτησιν.

Μάρξ έδημοσίευσε, πρό 40 χρόνων, τόν πρώτο τόμο του «Κεφαλαίου» του, ή Γερμανία βρίσκονταν ακόμα στο γεωργικό της στάδιο κ' ή βιομηχανία της 'Αμερικής είταν στα πρώτα βήματα της. Τώρα ή πρώτη συναγωνίζεται και ή τελευταία έπροσπέρασε την 'Αγγλία, όπου ο μεγάλος επαναστάτης της πολιτικής οικονομίας έσπούδασε τή δύναμη του κεφαλαίου και αποκάλυψε τούς νόμους του. Σύμφωνα μ' αυτούς νέα 'Αγγλία άνασταίνεται στίς μέρες μας στή μακρινή 'Ανατολή, τό παλιό κοινωνικό καθεστώς άνατρέπεται στή Ρωσία, ή βιομηχανία άπλώνεται κι άνθει άπ' άκρη σ' άκρη στους γιαλούς του Δούναβη και ξαναγυρνώντας στην 'Ιταλία τήν ξανακάνει. 'Η 'Αίγυπτος, τό 'Αλγέρι, τό Κόγκο, ή Νότ. 'Αφρική προσκυνών τό «Κεφάλαιο», τό Μαρόκο διαφεντεύεται άπ' αυτό μ' αίμα και σίδερο, κ' ή Περσία του κάκου πολεμά νά του άντισταθί. 'Ο νόμος του βασιλεύει στον Καναδά και στο Μεξικό και φοβρίζει νά βάλλη χέρι και στο οικονομικό ρέπιο της Κίνας. Σέρνει τούς πολωνούς άγρότες στή σιδηροδρομική μηχανία της Βεσφαλίας, τούς Σλοβάκους στάνθρακορυχεία της Πενσυλβανίας, τούς κούλι της Κίνας στα χρυσωρυχεία της Νότιας 'Αφρικής, ζυπνά σέ ζωή καινούρια ένα σωρό έθνη και πλήθη εργαζόμενα και υποφέροντα τά κάνει νάνανούουνται, νά ρίχνωνται μοιραία κι άκράτητα στον άγώνα των τάξεων που συνταράζει τόν πολιτισμένο κόσμο.

Κατ' αυτά λοιπόν, ένας έπιστημονικός παρατηρητής μπορεί και άπό τά πρώτα συμπτώματα μιας καπιταλιστικής επίδρασης σ' έναν τόπο, προοδευμένο κοινωνικά λιγότερο άκόμα κι άπό τήν 'Ελλάδα, νά προβλέψη πώς άργά ή γρήγορα ή πάλη των τάξεων θά ξεσπάσει σ' αυτόν, ως αναγκαία συνέπεια της πίεσεως που έξασκει τό κεφάλαιο στήν εργαζόμενη τάξη, στήν κυρίως δηλ. παράγωγική δύναμη.

Σ' αυτά άπάνω στηριζόμενος κι ο Σκληρός έρχεται και μς λέει: 'Αλλος τρόπος νά κινηθούν τά στεκούμενα νερά της ρωμιούσης δέν υπάρχει άπό τό ξύπνημα της εργαζόμενης τάξης. 'Ετσι μόνο τό ελληνικό έθνος μπορεί νά αναλάβη τόν άληθινό άγώνα της ζωής, μπορεί νά μπή στο δρόμο του εκπολιτισμού και νά συμβαδίση μέ τά προοδευμένα κράτη της Εύρώπης. 'Ο Σκληρός φαντάζεται τόν πολιτισμό όχι σαν κάτι πάγιο, άμετάλλαχτο, στάσιμο. Καθένας που γνώρισε, έννοιώ που είδε κάτω άπό τά φαινόμενα, μια προαγμένη ευρωπαϊκή κοινωνία, είναι πεισμένος πιά πώς ή ευημερία κ' ή πρόοδος των έ-

θνών δέν προέρχεται άπ' τήν καλή θέληση μιας έχουσας τάξης, άλλ' άπ' τό φώς του πλήθους του λαού, άπ' τήν προοπτική του νά μόν άφίνεταί νά τόν διοική αυτή ή τάξη σύμφωνα μέ τά συμφέροντά της μόνο, άλλα μέ τόν όγκο, μέ τήν έξάινουσα δλοένα δύναμή του χ' της επιβάλη τήν άναγνώριση των δικαιωμάτων, που έχει κι αυτός στή ζωή και στήν άπόλαυσή της, ως εργαζόμενη τάξη, ως κύριο παραγωγικό στοιχείο.

'Απάνω ιδώ γελιέται ο φίλος Ραμας. 'Ενώ άπ' τόνα μέρος βλέπει πώς ή Γερμανία τό μεγαλείο της τό χρωστά στή βιομηχανία της και δέ φαντάζεται, όπως άλλοι, πώς μόνο ή καλή θέληση του Κάιζερ είν' άφορμή του, άπ' άλλο τομά νά πη τή γνώμη πώς ο Κάιζερ και ή κυβέρνησή του θά φροντίζαν για τήν εργατική τάξη κι αν άκόμα δέν είχε αυτή όργανωθεί σέ τέτοια πολιτική δύναμη μέ τέτιον άρχηγό, ως ο Μπέμπελ.

«Μέ λύπη έρχομαι νά βεβαιώσω πώς καμιά άπό τές άπαιτήσεις της Φραγκφούρτης δέν υιοθετήθηκε άπό τήν κυβέρνηση, δέν έγινε νόμος του κράτους.»

Είναι λόγια που τά είπε προχθές στον ύπουργό του Κάιζερ όχι κανένας γερμανός σοσιαλο-δημοκράτης, μέ ο Μπέρενς, αντιπρόσωπος του κόμματος των χριστιανικών οργανωμένων εργατών. 'Ετσι φροντίζει ο Κάιζερ κ' οι ύπουργοί του, όταν τούς παρακαλούν μόνο χριστιανικά, όπως θά φροντίσει κι ο δικός μας ύπουργός για τούς άπεργούς του Πειραιώς, που του φιλοῦσαν προχθές τά πόδια, αν δέν ξαναταριασθούνε. Πώς τούς θέλει τούς εργάτες και τό λαό του εν γένει ο Κάιζερ, μς τό δείχνουν οι νόμοι του που βγάλει. Κι αν ή Γερμανία τραβούσε τό δρόμο που θέλει ο Κάιζερ κ' οι φεουδάλοι γιούνερ, αν ή αντίδραση των φιλελευθέρων και της σοσιαλιστικής δημοκρατίας δέν επηρέαζαν τήν πολιτική και τήν κοινωνική ανάπτυξή της, θά κινδύνευε, άργά ή γρήγορα, νά σημειώσει στήν ιστορία της δεύτερη καταστροφή σαν της Γένας πρό έκατό χρόνων, ή σαν της Γαλλίας στα 70. Τή σαπίλα της Πρωσικής μοναρχίας συντρίψε τό σπαθί του Ναπολέοντος στή Γένα, τή μοναρχική έξαχρείωση του Λουδοβίκου Βοναπάρτη οι πρωσικές μπαγιονέτες στο Σεδάν, τήν ίδια διαφθορά της ρωσικής αυτοκρατορίας οι 'Ιάπωνες στή Μαντζουρία. 'Οχι τούς λαούς τούς ίδιους. Αυτούς ο έξωτερικός έχθρός, χτυπώντας τόν έσωτερικό έχθρό τους, τούς ξαναγέννησε. 'Εμείς μονάχα δέν τό νοιώσαμε πρό δέκα χρόνων. Γιατί; ρωτώ τό φίλο

μου Ραμα και καρτερώ άπάντησή του άπό τή δική του άποψη.

Αυτά μς λέει ή ιστορία κ' ή μελέτη της ζωής προλήψεις. Ζωή είναι ή κίνηση και κίνηση ή έξίλιξή της. 'Οχι συντήρηση του σάπιου καθεστώτος, άλλ' έρεση προς άλλαγή, πάλη συνειδητή γι' αυτή, θάρρος και σθένος, άψηφισιά κινδύνων και θυσίας.

Τό αντίθετο κινεζισμός, πάτρια, καθρεύουσα. 'Η μ' ήθελετε πώς απέχομε πολύ στή γενική άντίληψη της ζωής άπ' τούς κινέζους; Μόν άφίνετε, αν μπορείτε, τό σκενισμό νά θολώσει τήν κρίση σας, ρίξετε γύρω μια ματιά στο έσωθε της κοινωνίας μας, στο πνεύμα της, όχι στο έξωτερικό της λούστο, βάλτε τό χέρι στήν καρδιά και πέστε. Τους ύπνωτισμένους, τούς ήσυχιστάς, που βλέπουν συνέχεια του άρχαίου πολιτισμού στο σημερινό ρεζιλίκι, που κοιτάζουν μέ τάρχαλα δράματα στο Στάδιο, ή παρωδούν γελοία και θλιβερά τούς Δημοσθένεις στα μπαλκόνια και στο βήμα της βουλής, ούτε τούς λογαριάζω. Στους λίγους τίμιους μιλω, στους δουλευταίς για τόν πολιτισμό, στους δημοκρατικούς επαναστάτες.

Ναί, ναί, δέν είμαστε πολύ μπροστά άπό τούς Κινέζους. Κανένας άλλος ευρωπαϊκός λαός δέν έξελίχθηκε κοινωνικά λιγότερο άπό τό δικό μας. Οι γείτονές μας στα Βαλκάνια μς προσπέρασαν πολύ. Τό ξέρω τί θά μου άπαντήσει ο Ραμας: 'Η γλώσσα. Οι βούργαροι και οι ρωμούνιοι έχουν γλώσσα μορφώνονται πιο άνθρωπινά δέν πνίγουν τό πνεύμα και τή δροσιά της νιότης στους κανόνες μιας νεκρής γραμματικής. Βέβαια κι αυτό, άλλ' όχι αυτό μονάχα. 'Ο βούργαρος, ο σέρβος, ο ρουμάνος δέν τρέμει τή ζωή, τήν κίνηση, τήν άλλαγή. Δέστε τά βουλευτήριά τους. Ριζοσπάστες, προοδευτικοί, σοσιαλδημοκράτες. 'Εβγάτε στα πανεπιστήμια, στα πολυτεχνεία, στα κοινοβουλία της Εύρώπης. Πρόσες βουργάρες, ρουμανίδες και σερβίδες θαύρητε νά σπουδάζουν; 'Εκατοντάδες. Και έλληνίδες; Δέν ξέρω αν θά χρειασθίς και των δυό χεριών τά δάχτυλα νά τις μετρήσεις. Και τό άπελπιστικότερο: μέ συνιδιά της μάνας πάντα! Αυτός ο φόβος της ζωής, στάτομα και στο σύνολο. Παρόμοιο παράδειγμα νέου άνέφερε τις προάλλες στο «Νουμα» ο Α. Ντέλος. 'Ο φόβος κι ο τρόμος της ζωής παντού: μ' μέ τέτοια ένστικτα μεσαιωνικά αυτή μπροστά δέν πάει. 'Ο πολιτισμός σέ μια κοινωνία δέν έρχε-

ΨΥΧΑΡΗΣ

Η ΑΡΡΩΣΤΗ ΔΟΥΛΑ

Τό καημένο, τάντρειωμένο τό παιδί! 'Αμα περνούσε ή μπόρα:

— «Κοιτάξτε, άφέντη, του έλεγε, τί παραξενό πράμα! Τή στιγμή που τό φωνάζω πώς θέλω νά πεθάνω, μέσα μου τό ξέρω πώς δέν είναι άλήθεια. Κ' έτσι μ' ή σ' ή μέλη.»

Περισσότερο ταραχτηκε ο 'Αντρέας μια μέρα που του είπε, κουβεντιάζοντας, στήν καμερή του, ένω πίνανε τσάι στίς τέσσερεις:

— «'Εγώ νόμιζα στήν άρχή πώς θά φελέσουνε, πώς θά μέ γιατρέψουνε τά βάρδια και τά ραδιογραφήματα.»

* 'Η άρχή του στο 228 φύλλο.

— «Ναί, Κατινούλα μου, τό νόμιζα και γώ, της άποκρίνεται άπροφύλαχτα ο 'Αντρέας.»

— «Και τί τάχα; Δέν τό νομίζετε πιά; Μήπως βλάψανε λοιπόν άντίς νά φελέσουνε; ρώτησε άνήσυχια και κάπως άνυπόμονα.

— «Τό νομίζω, τό νομίζω, Κατινούλα, μόνο που δέν τό προσμέναμε νά μς τυραννήσουνε σέ τέτοιο βαθμό. Βέβαια πώς φελέσανε και φελούνε.»

— «Τό πιστέω άκόμη και τώρα» δήλωσε ή Κατινούλα, συλλογισμένη και μέ θέληση.

Μά τό πρήξιμο τό δεινό, βαστούσε και βαστούσε. 'Ο κ. Σεβιλιάς τό είχε για σύγουρο πώς είχε πέση, δέ γίνεται. Θυμότανε ο 'Αντρέας τί του είχε πει ο γιατρός τις είκοσι τέσσερεις του Γενάρη: «'Αλλοι γλυτώσανε» διέ βλεπω γιατί κ' ή Κατινούλα νά μ' ή γλυτώσει.» Νά τουλάχιστο που μέ τά ναρκωτικά, μέ τά πιάσθητα, μέ τήν κοκαίνα που της σούβουλεψε ο κ. Κούρης και που έμαθε νά τή βαζή μοναχή της, οι πόνοι λιγοστέθανε μισή ώρα, τρία τέταρτα τή δέρνηαν και πάθανε. Τό έμπυο εξακολουθούσε νά τρέχει, εξακολουθούσε λοιπόν ή φύσκα νάδειάζει. 'Ο βήχας μαλάκωσε κ' έφτυνε τώρα ή άρρωστη. Δέν είτανε και σημαντικός. Τό πλεμόνι δέν τήν πείραζε. 'Η όρεξη έτοιμη και πάλι νά δουλέψη, μόνο που ή

θέρμη τήν άδυνατίζε δλοένα, της χαλνούσε και τόν ύπνο, που άναπαφτικός δέν μπορούσε νάνκι. Κοιμότανε τή νύχτα, κοιμότανε τό πρωί, κοιμότανε τά πόγεμα τίποτα πάντα της κουρασμένη, ξεθεωμένη. Τή δεσφέρα, δώδεκα του Φλεβάρη, έδειξε ο 'Αντρέας του κ. Κούρη τις θερμοκρασίες άπό τις δυό του Φλεβάρη, παρασκεβή, που γύρισε ή 'Αννα στο Παρίσι: 38°5 38°7, 38°3 38°9, 38°3-37°, 38°6-38°2, 38°9-38°3, 38°9-38°3, 38°8-38°8, 38° - 38°4, 38°4-38°, 38°6-38°6, 38°5 37°9. Τρομαχτικές θερμοκρασίες κι άνάποδες.

— «Γιατρέ, του κανει ο 'Αντρέας, έρχεστε νά της δώσουμε κρυογένηνα;»

— «Σά θέλετε, ναί, δοκιμάζουμε.»

— «Γιατί τάχα σά νά διστάζετε;»

— «Οι θερμοκρασίες, φίλε μου κύριε, σημαίνουνε συχνά τήν πάλη, τή γενναία τήν αντίσταση του οργανισμού, κάποτες και τή νίκη. Μά μπορεί νά δοκιμάσουμε.»

Σά νά διστάζε έξαφνα κι ο 'Αντρέας. 'Η κρυογένηνα, που του τήν είχε μάθει τότες ο κ. 'Αρτός, και που τήν πήρε ή Κατινούλα χωρίς άνάγκη στο έμπα του περασμένου του καλοκαιριού, άπίθανο διόλου σήμερα νά τή βλάψη, νά τήν άδυνατίσει, νά της

ται χωρίς αὐτοπαρξία, αὐτοσυντήρηση καὶ αὐτοπεποίθηση τοῦ ἀτόμου. Ὑλικοὶ ὅροι καὶ ἀνάγκη θὰ συντελέσουν βέβαια σ' αὐτὸ κατὰ πρῶτο λόγο καὶ αὐτὰ δὲν ἀναπτύχθηκαν ἀκόμα στὴν Ἑλλάδα σὲ βαθμὸ ὥστε νὰ ξεσπάσουν ἀναπόδραστα, ὅπως καὶ σ' ἄλλες κοινωνίες. Μὲ τὸ στασιὸν βέβαια κινεῖς δὲ θέλει, οὔτε θὰ μπορέσῃ νὰ τὰ φέρῃ, ὅμως ὅπου χαράζουν τέτια σημάδια ἐξέλιξης, ἀνατροπῆς, πρὸς δὲ τοῦ ἐκείνου πού ἀγαπᾷ τὴν πρόοδο ὀφείλει νὰ τὰ προστατεύσῃ, νὰ τὰ γκαλιᾷ.

Ὅπου βλέπετε ἐπαναστασιν, ὦ ἐπαναστάτες, ἀπ' αὐτὴ ἀδραχθῆτε, βοηθεῖτε τῇ, γιατί αὐτὴ καὶ μόνο αὐτὴ θὰ βοηθήσῃ καὶ τὸ δικό σας σκοπὸ, θὰ σᾶς φέρῃ τὴ νίκη. Αὐτὸ θέλητε νὰ πῇ ὁ Σκληρὸς στοὺς Δημοτικιστάς.

Ὅταν βλέπω ἔσπεσμα, φίλε μου Ραμξ, δὲν καθομαι νὰ φιλοσοφικίζω ἂν εἶναι ἀληθινὴ ἢ ψεύτικη ἡ αἰτία. Γιὰ νὰ ξεσπάσῃ κατιτί, θὰ πῇ ὅτι πιέζεται. Τί λέν οἱ καλλίτεροι τοῦ τόπου μας δὲν μὲ κῶδει; Οἱ καλλίτεροι λένε καὶ γιὰ τὴ γλώσσα, πού ἔκαμες σύλλογο, σὺ νὰ τὴν ξαπλώσῃς, πῶς εἶναι ψεύτικη, ἐφεύρεση καὶ κατασκευάσμα τοῦ Ψυχάρη καὶ λίγων αἰρετικῶν ἢ πληρωμένων μὲ ρούβλια.

Ἡ ἑλληνικὴ βιομηχανία εἶναι ψεύτικη, μὴ βιώσιμη καὶ καλλίτερα, κατὰ τοὺς καλλίτερους, νὰ μὴν ὑπάρχῃ. Πάντα τὸ τί ἐπρεπε καὶ τί θὰ ἦταν τὸ καλλίτερο καὶ ὅχι τὸ τί ὑπάρχει, τὸ δοσμένο, τὸ πραγματικό, ἐκεῖνο πού μοῦ ἔφερε ἡ ζωὴ, ὁ δρόμος τῶν πραγμάτων. Γιὰ μὲ τὸ γεγονός εἶναι πῶς, ἀληθινὴ ἢ ψεύτικη, αὐτὴ ἡ βιομηχανία μοῦ ἔφερε μιὰ σειρά ἀπεργίες, σύμπτωμα ἀλάνθαστο τοῦ πῶς πιέζονται συμφέροντα τάξης ἐργαζόμενης, διαμαρτύρηση τῆς ἐργασίας τῆς ἰδίας, βεβαίωση τῆς θεωρίας, τῆς ἀληθείας, τοῦ νόμου, κατὰ τὸν ὁποῖον ἐξελλίσσεται καθε ἀστικὴ νεώτερη κοινωνία.

«Ἀπεργία, στάση, κατάλυση τῶν νόμων!» φωνάζει ὁ συντηρητικὸς, ὁ ὀπισθοδρομικὸς, πού τρέμει τὴ ζωὴ, τὴν ἀλλαγὴν, ἢ ζῆμιώνονται ἀπὸ τὴν τελευταία τάποχτημένα του συμφέροντα. «Κίνηση, ἀλλαγὴ, ζωὴ! Κατὰ τὸν νόμον ὁ θετός, πού θέλει τὴν κατάλυση τοῦ ἀκατάλυτου φυσικοῦ νόμου: πῶς οἱ θεοὶ νόμοι εἶναι γιὰ τὴν ἐποχὴ πού τοὺς ὑπαγόρευσε μοναχὰ καὶ ὅχι γιὰ τὸν αἰῶνα τὸν ἀπαντα, τοῦ ἀπαντᾷ ὁ προοδευτικὸς, ἔχοντας, μὲ τὴ γνώμη τοῦ κ' ἑναν ὅχι ἀπ' τοὺς χειρότερους, μήτε τοὺς μικρό-

τερους, τὸν Γκαίτε. «Νόμοι καὶ δίκαια κληρονομιοῦνται σὺν αἰῶνι ἀρρώστεια» σέρνονται ἀπὸ γενιὰ σὲ γενιὰ καὶ ἀπὸ τόπο σὲ τόπο· ἡ λογικὴ κατανατᾷ παραλογισμοί, ἡ εὐεργεσία μᾶστιγα. Ἄλλοι σου ὅτι εἶσαι ἀπόγονος!» σαρκάζει ὁ Μεριστόφελης καὶ ὁ καθηγητὴς Κρουμπάχερ ἐπιγράφει τὸ ρητὸ στὴν πραγματεία του γιὰ τὴ δημοτικὴ μας γλώσσα.

Ἡ διαμαρτύρηση μ' ἐνδιαφέρει ἐμὲ λοιπόν, ἡ κίνηση καὶ ὅχι τί λέν τὰ σκουριασμένα, τὰ βυζαντινὰ κεφάλια τῶν καλλίτερων. Ὡς οἶνόν τῇ χαιρετῶ, σὺν πρῶτο γλυκοχάραμα ἐνὸς ζωτικοῦ ἀγῶνα, πού προφυλάει ἀπὸ τῇ στασιμότητι ὅλα τὰ ἔθνη ὅπου τελεῖται. Ἀντίθετα ἀπ' τὸ φίλο μου Ραμξ, ἐγὼ δὲ φοβάμαι πῶς θὰ μᾶς ρίξῃ σὲ μαλλώματα ἢ δεινὰ χειρότερα ἀπὸ τὰ σημερινά, μὰ ἐξεναντίας ἐλπίζω, εἴμαι βέβαιος πῶς ὅταν γίνῃ συνειδητὴ αὐτὴ ἡ πᾶλη, ὅπως καὶ στ' ἄλλα ἔθνη, θὰ δώσῃ τέλος στ' ἄγονο ἀλληλοφάγωμα τοῦ λαοῦ γιὰ ἕνα συμφέροντα, στὸ ἀκαρπιο καὶ ἀνώφελο χύσιμο αἱματος γιὰ τὸ Μερκούρη καὶ τὸν Κατραούρα, θὰ δηγήσῃ τὸν ἀγῶνα τοῦ σὸν ἀληθινὸ καὶ ἀντάξιο δρόμο: σὸν πόλεμο κατὰ τῆς σπείρας τῶν πλουτοκρατῶν πού ἐκμεταλλεύεται ὡς τώρα τὸ ἀποκάτωμά του. Ὅποιος φοβάται τὸ ἀντιθετό, θὰ πῇ ὅτι δὲν ξέρει τὴν ἠθικὴ καὶ λογικὴ βάση αὐτῆς τῆς πᾶλης, τὰ εἰρηνικά καὶ ἐκπολιτιστικά μέσα καὶ τὸ σκοπὸ τῆς, πού μόνον τὰ κεφάλια θέλει νὰ φωτίσῃ, τὴν ἐργασία καὶ τὸ δικαίωμα νὰ προστατεύσῃ. Ὅσοι φαντάζονται τὴν ἀντίθετον καὶ ἄλλα φοβερὰ καὶ τρομερὰ, γελιοῦνται, ὅπως καὶ μὲ τοὺς μαλλιαροὺς οἱ ὑπνωτισμένοι καὶ οἱ ψευτοπατριῶτες.

Ἄν ἡ χώρα μας ἔχει τὰ στοιχεῖα νὰ γίνῃ μεγάλο κέντρο βιομηχανίας ἢ ὅχι, ξεφεύγει ἀπὸ τὴν εἰδικότητά μου νὰ τὸ προφητέψω. Πρῶτες ὕλες, μᾶς λείπουν, λέει ὁ Ραμξ. Ὡς τόσο ἐγὼ διαβάω στὴν «Ἀκρόπολι» (29 Σβρ. 07) σὲ μιὰ μελέτῃ τοῦ μηχανικοῦ Ἀ. Κουσίδη γιὰ τὴν σιδηροβιομηχανία στὴν Ἑλλάδα, πῶς ἡ χώρα μας ἐβγαλε τὸν περασμένο χρόνο 800 χιλ. τόνους μεταλλεύματα σιδήρου, τὸ μισὸ δηλ. ποσὸ ἀπ' ὅτι βγαίνει ἡ Ἑλβετία, γιὰ τὴν ὁποία ἡ σιδηροβιομηχανία εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς σπουδαιότερους πλουτολογικὸς παράγοντες. Κατὰ τὴ γνώμη τοῦ ἰδίου εἰδικοῦ, ὅλη ἡ ἀνατολικὴ Ἑλλάδα εἶναι γεμάτη σίδηρο καὶ περιμένει τὸν ἐπιχειρηματία νὰ τὴν ἐκμεταλλεύσῃ. Ἐπειτα, πῶς ὁ τόπος μας ἔχει ὀρυκτὰ ἀνεκμετάλλευτα, εἶναι γνώμη πού πολλοί, εἰδικοί καὶ μὴ, τὴν ἔχουν καὶ οἱ τόσες δη-

λώσεις καὶ παραχωρήσεις μεταλλείων ἀπ' τὸ κράτος δὲν πιστεύω νὰ εἶναι ὅλες γεννήματα φαντασίας, σὺν τοῦ συνταγματάρχῃ πεθεροῦ τοῦ δραματικοῦ ἥρωα τοῦ Νιρβάν.

Καὶ τὰνθρακωρυχεῖα, τῆς Κύμης λ.χ., ἔχουν στὰ ἔγκατά τους μόνο τὸ κάρβουνο πού βγαίνουν σήμερα, ἢ ἡ παραγωγὴ τοῦ βαμπακιοῦ στὴν Κωπαῖδα θὰ μένῃ τόση πάντα καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ἐπεκταθῇ καὶ ἄλλου, ὅταν καὶ ὁ ρωμιὸς συνήθισῃ νὰ κινητοποιῇ τὰ μικρὰ ἢ μεγάλὰ του κεφάλαια καὶ ὅταν, μὲ τὴν πυκνόμενῃ ὁλοένα ἐπικοινωνίᾳ μὲ τὴν Εὐρώπῃ, ἐμ-ποῦν κατ' ἀνάγκη ἕνα τέτια πλὴ πολλὰ στὸν τόπον. Καὶ οἱ βιωτικὲς ἀνάγκες μας μὴ θὰ μᾶς λείψουν; Ἀπεναντίας ἡ πρόοδος στὸν πολιτισμὸ θὰ μᾶς γεννᾷ νέες πάντοτε καὶ τὸ κεφάλαιο, πού νόμος του εἶναι νὰ ζητᾷ τὸ κέρδος κ' ἔδαφος γι' αὐτὸ γυρεύει, θὰ μᾶς ἀναπτύσῃ διαρκῶς ὅλο καὶ νέες. Παράδειγμα ἡ κατὰκτηση τῆς μπύρας στὴν Ἀθήνα. Ἡ λογικὴ λοιπόν καὶ ἡ ἀντικειμενικὴ ἐξέταση τῶν πραγμάτων μᾶς λέει πῶς ἡ βιομηχανία, μικρὴ μεγάλη, θὰ ἀναπτύσσεται ὁλοένα στὴν Ἑλλάδα.

Ἄλλὰ ἡ γνώμη τῶν καλλίτερων εἶναι νὰ λείψῃ ἡ βιομηχανία. Ὅριστε! Ἀς ἐμποδίσῃ τὸν Κλωνάρη νὰ μᾶς μπᾶσῃ τὴ μπύρα. Οἱ οἰνωπαραγωγοὶ ταραχθήκαν μὲ τὸ δικαίωμα τους. Μὰ ποῖός τοὺς ἀκούει; Ὅσο τοὺς ἀκούν καὶ στὴ Γαλλία, πού ἐπαναστάτησαν γιὰ τὸν ἴδιον λόγο. Κακό, μὰ γεγονός· ἡ φορὰ τῶν πραγμάτων δὲν ξέρει φραγμούς, τοὺς σπάζει. Κ' ἐμεῖς ἐνῶ ἀπ' τὸνα μέρος πασχίζομε νὰ συγκοινωνήσωμε καὶ σιδηροδρομικῶς μὲ τὴν Εὐρώπῃ, ἀπ' τ' ἄλλο θέλομε ν' ἀντισταθούμε στὴν ἐξέλιξη, πού θὰ μᾶς φέρῃ κατ' ἀνάγκη ἡ στενότερη συνάφειά μας μὲ τὸν πολιτισμὸ τῆς. Τότε κόψτε τὴν Ἑλλάδα ἀπ' τὸν ἄλλον κόσμον, ἂν θέλετε καὶ ἂν τὸ μπορῆτε. Κινεζικὴ τακτικὴ, ὅμως μόνο μ' αὐτὴ θ' ἀποφύγετε τὸ νόμο πού φοβάστε, τὴν κυριαρχία δηλ. τοῦ κεφαλαίου, τὸ σημερινὸ πολιτισμὸ τῆς Εὐρώπης, τὸν ὁποῖο φοβάστε πάλι ἀπ' τ' ἄλλο μέρος πῶς ὁ σοσιαλισμὸς θὰ τὸν δηγήσῃ στὸ χαμό του. Ὁ πολιτισμὸς αὐτὸς, θέλοντας ἢ μὴ, θὰ σᾶς κατακτήσῃ. Ἄν σᾶς ἀρέσῃ, γιὰτὶ τὸν τρέμετε; Ἄν ἔχῃ, βοηθήστε τότε τὸ σοσιαλισμὸ νὰ τὸν ἀλλάξῃ. Μόνον αὐτὸς χτυπᾷ τὸ κακὸ στὴ ρίζα.

Νὰ καλίσωμε, ἂν εἶναι δυνατόν, πληθυσμούς ἀπὸ τίς πόλεις στοὺς ἀγρούς! Ποῖός λείει ὅχι; βρεῖστε μοναχὰ τὸν τρόπο. Μ' εὐχὲς καὶ λόγια τοὺς

κρούσῃ τὸ αἷμα περισσότερο ἀπ' ὅτι ἐπρεπε ἴσως ὅμως νὰ συλλογίστηκε ὁ Ἀντρέας πῶς ἔχει καὶ ἡ νύχτα τὴν καλοσύνη της, πῶς ἔχει καὶ τὸ σκοτάδι τάχαθ' αὐτοῦ. Τὸ λοιπὸ δοκίμασε, ἀφοῦ δὲν ἔλεγε ὅχι μήτε ὁ ὀρόνιος δ κ. Κούρης. Ἀγῆσανε τάπο-τελέσματα· στὴν ἀρχή, τὴν περέχυνε καὶ κρύος ἵδρος πού τῆς εἶτανε δυσάρεστος καὶ πού τὴν τζάκιζε. Λίγο λίγο στρωθήκανε ὡς τόσο οἱ θερμοκρασίες. Προσμένανε ὡς τίς εἴκοσι ὀχτῶ τοῦ Φλεβάρη ὅπου στὸ τέλος τῶν τελῶν κατεβύνη καὶ οἱ πρῶτες. Τὶς πρῶτες μέρες κατεβαίνανε μόνο δυὸ δυόμισι ὥρες ὕστερις ἀπὸ τὰ πενήντα κατωστόγραμμα πού τῆς δίνανε ὕστερις ἀπὸ μερικές δοκιμὲς, κόψανε τὴ δόση σὲ δυὸ κομμάτια καὶ ἔπαιρνε μόνο τὸ μισό, εἰκοσπέντε κατωστόγραμμα· κατόπι, τὴ μισὴ δόση τὴ φύλαγε γιὰ τὰ μεσάνυχτα, νὰ μπορῇ νὰ κοιμᾶται ἡσυχῇ, καὶ τὴν ἄλλη μισὴ τὴν κατὰπινε πρὸς τὰ πόδια, πρὸ τοῦ θερμομετρηθῇ στίς τέσσερις ἡμισι. Τὰ σημείωνε ὁ Ἀντρέας ταχτικά καὶ τὸ σημειωματάρει του εἰδειχνε συνέχεια τὴν πρόοδο ἀπὸ τὴν τρίτη δεκατερεῖς τοῦ Φλεβάρη καὶ τὴ δυσκολία πού εἶχε τὸ καινούριο γὰ γιαντρίκ νὰ ἐνεργήσῃ, νὰ τῆς σηκώσῃ τὴ θερμότητα 38°5-38°3 (στίς τέσσερις ἡμισι)—κρυογ. 36°4 (ἔξῃ καὶ εἴκοσι,) 38°5-38°2 (τέσσερις ἢ ὅρα)—κρυογ.

36°3 (ἔξῃ καὶ σαράντα,) 38°7 (στίς ἔξῃ τὸ πρῶτο, ἂν καὶ πῆρε κρυογ. τὸ βράδι)—κρυογ. 38° (στίς ἑν-τεκα)—κρυογ. 36°4 (τέσσερις ἢ ὅρα), 38°5 (δί-χως κρυογ. τὸ βράδι)—κρυογ. 36°3, 38°7—κρυογ. 37°6, 38°5—κρυογ. στίς ἑνιά τὸ πρῶτο 36°8, 39°1 κρυογ. 36°2, 38°2—κρυογ. 37°7, 37°5—κρυογ. 36°4, 37°7—κρυογ. 37°3, κρυογ. πρῶτο καὶ βράδι ἀπὸ δῶ καὶ ὀμπρὸς 37°7-37°3, 37°7-37°2, 36°7-37°3, 37°3 38°, 36°5-36°9.

Πῆρε τὴν ἀνάσα τοῦ ὁ Ἀντρέας σὺν εἶδε κατόπι τοὺς 36°5 36°9· μὰ τὴν τρίτη, δεκατερεῖς, ὅταν ἔφυγε ἀπὸ τὸ Μπ..., ἀκόμη σκούρα, πολὺ σκούρα τᾶβλεπε ὅλα καὶ πειδὴς εἶχε τὸ συνήθειο νὰ παρατηρῇ τὰ καθέκαστα, νὰ σημειῶνῃ τοὺς λογισμούς του ὅσο σημειῶνε καὶ τίς θερμοκρασίες, τοῦ φάνηκε πῶς κάποια ιδέα, κάποιο πόθος, κάποια λαχτάρα, ἐνῶ ἔτρεχε τὸ τραῖνο πρὸς τὸ Παρίσι, τρελλὰ τὸν συνεπαίρνανε, καὶ συλλογίστηκε πῶς ἀφότου ἀρῶσθαι ἡ Κατινούλα, δὲν ἔβαλε τίποτα πρᾶμα μὲ τὸ νοῦ του· ἤθελε τώρα, ἤθελε καὶ ἀφ' οὗ νὰ πεθάνῃ, καὶ ὅχι γιὰτὶ τᾶκουσε ἀπὸ τὴν Κατινούλα, μὰ γιὰτὶ τοῦ ἐρχότανε ὁ θάνατος σὺν ἀπαραίτητῃ ἀνάγκῃ τῆς καρδιάς του. Ὁ ἴδιος ἄθροπος πού ὡς τότες ἤθελε τὴ ζωὴ, γιὰ νὰ γλυτώσῃ τὴν Κατινούλα, γιὰ

νὰ τῆς ἀφιέρωσιν τὴν ὑπαρξὴν του, τὴν ὑπαρξὴν λὲς καὶ τὴν ἀποτίναζε ἀπὸ πάνω του, σὰ νὰ τοῦ εἶτανε τίποτις ἀνώφελο καὶ περιττό. Μήπως ἀπελπισότανε τάχα πῶς δὲ θὰ τὴ γείανῃ καὶ γύρεβε νὰ τὴν ἀκολουθήσῃ, νὰ τῆς ἀκολουθήσῃ καὶ τίς δυὸ του στὸν Ἀδῃ; Μήπως ἡ ἀγάπη τοῦ θιρίζε τὰ σωθικά του; Ἡ ἀγάπη ἤτανε μὲ τὸ δίχως ἄλλο, πὺ πολὺ ἀπὸ τὴν ἀπελπισία, πού τοῦ ἔφερνε τὴ σκέψιν τὴ θλιβερὴ. Ὁ ἄνθρωπος, πὺ σωστά νὰ τὸ ποῦμε, ἡ ἀπελπισία καὶ ἡ ἀγάπη μαζί, ἀχώριστες, ἀδερφωμένες. Κάποιο πρᾶσιστημα τῆς τύχης τῆς δικῆς του θὰ τὸν παραδέρνε. Ἡ Κατινούλα, καὶ νὰ γινότανε καλὰ, τί μποροῦσε ποτέ της νὰ τοῦ εἶναι τοῦ Ἀντρέα; Μποροῦσε τάχα, εἶχε τὸ δικαίωμα ὁ Ἀντρέας νὰ ξεχάσῃ τὴν Ὀλία—ἢ καὶ δέφτερη ἀγάπη νὰ κάμῃ; Ρητὰ, ξεδιαλεστὰ, πα-στρικά, δὲν τὰ ξεκαθάριζε ἀφ' οὗ μὲ τὸ νοῦ του. ἀφοῦ ὁ νοῦς του δὲν πῆγαινε ὡς ἐκεῖ, ἀφοῦ ἡ ἀρρώστια μήτε τὸν ἄφινε νὰ πλάθῃ, τόσο μακρινοὺς στοχα-σμούς. Τᾶννοιωθε ὅμως ὅλα στὰ πόδια του· ἴσως νᾶννοιωθε ἀνήξερὰ του καὶ τὴ δική του τὴν ἀρρώ-στια, πού ἀπὸ τὰ λημέρια τοῦ Χάρου ὁλοένα ζύ-γωνε νὰ τὸν ἀρπάξῃ.

Ἀπὸ τίς δεκατέσσερις τοῦ Φλεβάρη ὅπου γυ-ρισε στὸ Παρίσι, ὡς τίς εἴκοσι τέσσερις ὅπου ξανα-

καλοῦν ὀλοένα οἱ γαιοκτῆμονες καὶ στὴ Γαλλία καὶ στὴ Γερμανία. Μὰ λογαριάζουν δίχως τὸ κεφάλαιον. Αὐτὸ μαζεῦται ὅπου κέρδος πρὸς πολὺ καὶ τόκος. Κι αὐτὰ τὰ βρίσκει εὐκολώτερα στὴ βιομηχανία. Τὸ κεφάλαιο εἶναι πού τραβᾷ τοὺς ἐργάτες τῶν ἀγρῶν στὶς πόλεις. Κ' οἱ δικοὶ μας ἀγροὶ εἶναι, ἀλήθεια, δίχως χέρια. Ἀλλὰ ποῖός μπορεῖ νὰ τὰ κρατήσῃ νὰ μὴ φύγουν στὴν Ἀμερική τὰ χέρια; Τὸ μικροκεφάλαιο στὶς ἐπαρχίες δὲν τρελλάθηκε νὰ ριψοκινδυνεύῃ στὴν καλλιέργεια χωραφιών. Πρὸς καρποφόρα καὶ πρὸς σίγουρα εἶναι τὰ προστυχίσματα καὶ τὰ μικροδάνεια στοὺς ψωροκτηματίας. Τὰ πρωτογενῆ παραγωγικά μέσα στοὺς ἑλληνικοὺς ἀγροὺς δὲν ἀνταποκρίνονται στὴν ἐποχὴ μας. Ἄν ἔχετε, ρίξτε κεφάλαια σ' αὐτοὺς καὶ θὰ βρεθοῦν τὰ χέρια, ὅπως βρίσκονται καὶ στὴ βιομηχανία. Μὲ εὐχὲς καὶ γνώμες τῶν καλλίτερων δὲν γυρνοῦν τὰ χέρια στοὺς ἀγροὺς. Βάση πραγματικὴ ἔς μου δώσουν οἱ καλλίτεροι, ὅχι λόγια. Σὲ ἰδεολογίες θαλασσώνουν οἱ ἀστικοὶ μας πλουτολόγοι.

Ἐπειτ' ἀπ' αὐτὰ ὁ πρῶτος πλουτολογικὸς παράγοντας στὴν Ἑλλάδα εἶναι καὶ πρέπει νὰ ναι, κατὰ τὸ Ραμᾶ, ἡ γεωργία καὶ κτηνοτροφία. Γεωργία καὶ κτηνοτροφία σὲ μιὰ χώρα κατ' ἐξοχὴν ὁ ρεῖν. Καὶ τὴ θάλασσα, πού περιβρέχει τὰ τρία τέταρτα ἀπ' τὰ σύνορά της, τὴν ξεχνᾷ. Ξεχνᾷ πὼς τὴν ἀνάπτει καὶ μικρὴ μεγάλη, τὴ χρωστοῦμε κατὰ πρῶτο λόγο στὸ ναυτικὸ μας ἐμπόριο. Γεωργία καὶ κτηνοτροφία, πατριαρχικὸ, φεουδαλικὸ καθεστῶς, κοτσαμπασίστικος εὐλαβὴς πόθος. Ἐκεῖ θέλομε νὰ περιορίσωμε τὴν ἀνάπτυξιν ἑνὸς λαοῦ, πού διεκδικεῖ τὴν ἐκπολιτιστικὴ ὑπεροχὴ στὴν Ἀνατολή. Ἀλλὰ καὶ γεωργικὸ ἂν εἴταν μόνο τὸ μέλλον τῆς χώρας μας, στὴν ἐποχὴ πού ζοῦμε, αὐτὸ δὲν μποροῦσε νὰ γίνῃ παρὰ μόνο μὲ τὴ μεγάλη καλλιέργεια, τίς μηχανές, τὰ τεχνικὰ ἔργα, δηλ. μὲ τὸ κεφάλαιο, τὸ ὅποιο, ὅπου πατήσῃ, ἔχει τοὺς ἰδίους νόμους ἀνατροπῆς τοῦ καθεστώτος (συγκέντρωσίν του σὲ λίγα χέρια, ἀφανισμὸ συνεπῶς τῆς μεσαίας τάξης, μετατροπὴ τοῦ μικροεπαγγελματία ἢ μικροκτηματία σὲ προλετάριο), ἐξάλλου πάλι γιὰ τὴν ὥρα θέλομε σιδηροδρόμους, ἡλεκτρικὰ τράμ καὶ ρῶτα, σχολεῖα, μέγαλα, στάδια, πλατεῖες, πάρκα, δρόμους, βιβλία, ἱφημερίδες, ἀφίνω τὰλλα χρειώδη τῆς καθημερινῆς ζωῆς. Μὰ ὅλ' αὐτὰ ποῖός τὰ παράγει; Οἱ ἀγρότες ἢ οἱ κτηνοτρόφοι; Ἐργάτες, προλετάριοι δὲν εἶν' αὐτοὶ πού κάνουν καὶ δουλεύουν στοὺς

σιδηροδρόμους, πού χτίζουν τὰ σπίτια, πού τυπώνουν τὰ βιβλία, ἀκτῆμονες καὶ ἀποχειροβιώτοι, καθὼς καὶ ὁ ἐργάτης τῆς φάρμακας καὶ τοῦ Λαυρίου, ὁ ναύτης τοῦ καραβιοῦ, ὁ φορτωτής, ὁ δουλευτής τοῦ μώλου; Καὶ ἀκτῆμονες δὲν εἶναι οἱ χιλιάδες πού μεροδουλοῦν στοὺς μικροκάμπους τῆς Ρούμελης καὶ τοῦ Μωριά, οἱ περβολάρηδες τῆς Κίρκυρας, οἱ ψαράδες τῶν γαλῶν, οἱ σφουγγαράδες τῆς Ὑδρας; Ἀφίνω τοὺς δουλοπάροικους τῶν τσιφλικιῶν τῆς Θεσσαλίας.

Ὅλοι οἱ ἀπόκληροι αὐτοί, οἱ παραμελημένοι, οἱ πιεζόμενοι, οἱ ἐκμεταλλεῖς, πού ζοῦν σ' ἀμάθεια καὶ πνευματικὸ σκοταδισμὸ καὶ ἀπελπιστικὸ βαρὺ μὴ στερήσεις (*) δὲν εἶν' ἕδωρος ἀρκετὸ γιὰ μιὰ διαφωτιστικὴ, ἀναμορφωτικὴ προπαγάνδα; Τὸ ὕλικὸ αὐτὸ δὲν εἶναι ἱκανὸ ν' ἀνάψῃ μιὰ ἐπανάστασιν (**), πού νὰ φέρῃ τὴ ζωὴ, τὴν κίνησιν τοῦ πνεύματος στὸν τόπο; Ἡ περιμένουμε ἀναμόρφωσιν ἀπὸ τὴν καλὴ θέλησιν τῶν ἀτόμων πού τοὺς κυβερνοῦν, ἀπὸ τοὺς ἄρχοντες, τὴν τάξιν δηλαδὴ πού τοὺς ἐκμεταλλεύεται καὶ τοὺς πιεζει; Ἀπὸ τὰπάνω ἀναμόρφωσιν ποτὲ καὶ πούθεν δὲν ἦρθε. Μᾶς τὸ λέει ἡ ἱστορία. Ἡ μὴν προσμένουμε καὶ ἐμεῖς τὸν ὑπουργό, πού βλέποντας τὸ λογικόν, θὰ μπάσῃ ἄχαφρα τὴ ζωτὰν γλώσσα στὴν παιδείαν, ἢ τὸν ἄλλον πού θὰ ξυπνήσῃ μέσα του ἡ ἀγαθὴ θέλησιν νὰ καλοδιοικήσῃ τὸ κράτος; Σὲ συμφέροντα βαθεῖα εἶναι ριζωμένα τὰ κακά. Εὐκόλα οἱ πάτριον δὲν παραδίδουν τὴν κυριαρχίαν, τὴ λείαν πού νέμονται μὲ τὸν ὑπνωτισμὸ τοῦ πλήθους. Καὶ τὸ συμφέρον ἐκείνων πού μᾶς κυβερνοῦν εἶν' ἀκριβῶς αὕτη ἡ κακοδιοίκησίν μας. Ὁ ἀνισόσκελος προὔπολογισμὸς πρῶτος καὶ κύριος πλου-

(*) Φτώχεια δὲν ἔχομε στὴν Ἑλλάδα, λέει ὁ Ραμᾶς. Ἦθελα νὰ ξέρω πὼς φαντάζεται τὴ φτώχεια σ' ἔθνη. Φτώχεια δὲν ἔχομε! Σὰν ν' εὐμάρεια ἢ ἀποκτηνωτικὴ ὀλιγάρκεια τοῦ Ἑλλήνα ἀγρότη ἢ ἐργάτη, σὰν νὰ συντελῇ αὐτὴ στὴν ἀνάπτυξιν τῆς ζωικῆς του δυνάμεως, σὰν νὰ μὴν εἶναι σημεῖον πολιτισμοῦ κοτώτερου βαθμοῦ τὸ ὅτι τοῦ φτάνει γιὰ προσφάγι τὸ πράσσο καὶ οἱ ἀλιές, ἢ ὁ τείρος καὶ ἡ ἀγγουροσαλάτα! Λαὸς πού δὲν αἰσθάνεται ὕλικὴς ἀνάγκης πρῶτα, δὲν θὰ αἰσθανθῇ ποτὲ πνευματικῆς, καὶ ἀναγέννησιν πνευματικῆς τοῦ τόπου μας ἔς μὴν προσμένουμε, ὅσο αὐτὴ δὲν ἔχει τὴ ρίζαν στὴν ψυχὴ, στὴν πνευματικὴ ἀνάπτυξιν τοῦ λαοῦ μας. Τὸν κανόνα αὐτὸ δὲν τὸν παρέβη κανένα ἔθνος.

(**) Ὅταν λέω ἐπανάστασιν, δὲν ἐννοῶ νὰ πάρῃ ὁ λαὸς τὰ ὅπλα στὰ χέρια. Μεταγερίζομαι τὴ λέξιν στὴ νεώτερη κοινωνικὴ τῆς σημασίαν.

τολογικὸς παράγοντας τῶν. Οἱ μικροπρόννηροι, πού φαντάζεται ὁ Ραμᾶς πὼς διοικοῦν τὸ κράτος, μὴ νὰ κάκαλα ξεψαχνισμένα γλύφουν.

Ἀπὸ τὰ κάτω πάντα ἀναγεννήθηκαν τὰ ἔθνη καὶ οἱ ἀναμορφῶνται ἀπ' τὰ κινήματα γεννιοῦνται πάντα. Μὰ οἱ ἐχθροὶ μας θ' ἀναπαυθοῦν, ἂν δοκιμάσωμε καὶ ἐμεῖς νὰ κινήθωμε! Τὸ πλῆθος τὸ ἀσύνταχτο, τὸ ἀνίκανο νὰ ἐννοήσῃ, θὰ πράξῃ, ἔ.τ. τοῦ σφυρίζουν ἐκεῖνοι συκοφαντικά.

Ἀσύνταχτο νὰ τὸ συντάξωμε, αὐτὸ εἶναι τὸ ζήτημα, τὸ ἕδωρος τῆς δράσης. Ἀνίκανο νὰ ἐννοήσῃ νὰ τὸ φωτίσωμε, νὰ τοῦ ἀνοίξωμε τὰ μάτια, νὰ, ὁ ἀγῶνας. Μὰ οἱ ἐχθροὶ μας θὰ ρεκάξουν ῥεκάξαν καὶ ἄλλοτε καὶ ἡ ὠφέλεια δική μας βγῇκε. Ἄν ἔχομε ζωὴν, ἀγῶνα πρέπει νὰ γυρεῖωμε καὶ ἔτοιμοι νὰ μᾶςτε γιὰ τὴ θυσίαν. Σπατάλη ἡθικῶν δυνάμεων ὁ ζωντανὸς δὲν τὴ λυπᾷται· σπόρος πού σκερπισθῇ, ἔδικα δὲν πάει. Ὁ ζωντανὸς πόλεμος θέλει πάντα· ὁ πόλεμος φέρνει στὴ νίκη καὶ ὅχι ὁ δισταγμὸς καὶ ὁ φόβος. Σάπια εἶναι ὅλα γύρω μας καὶ ἰδανικά καὶ καθεστῶτα.

Σ' αὐτὰ, στὴ σαθεὴ καὶ στάσιμη παράδοσιν, ἀπακουμποῦν οἱ πάτριον καὶ μᾶς πολεμοῦνε. Στὸ λαόν, πού γιὰ τὴ γλώσσα του ξεσπαθώσαμε, εἶναι ἡ μόνη ἱλπίδα, ἡ μόνη σωτηρία. Ἀλυσσωμένος εἶναι ἀπ' τίς προλήψεις, τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ψυχὴ του πλῆει στὸ σκοταδισμὸ. Στὸ πλάϊ του εἶν' ἡ τάξιν μας, ὅχι στοὺς μυχλιασμένους τοὺς ἀστούς, πού μάταια τοὺς χτυποῦμε τὴ θύραν. Μόνο ὁ λαὸς μπορεῖ νὰ ἐνωτισθῇ τὸ λόγο μας, γιὰ τὸν λόγον μας βγαίνει ἀπ' τὴν ψυχὴν του. Μὲ τὴ δυνάμειν του στήριγμά μας, ἔς γίνωμε ἀπαιτητὴς τοῦ δικίου μας καὶ ὅχι νὰ μένωμε ἐκείτες ἀφεντάδων, πού μᾶς περιφρονοῦν ὡς τῶρα ἀπ' τὸ ἀσφελές καὶ χλευάζουν.

Ὁ φίλος μου Ραμᾶς ἔχει, λέει, σχέδιον ἰνεργείας δικό του. Ἄς τὸ προσμένωμε. Ἐνὰ τοῦ λέω μονάχα τελειώνοντας. Μὲ σχέδιον καὶ μὲ βιβλία δὲν γίνονται ἀναμορφώσεις. Τὸ θαῦμα τὸ τελεῖ μονάχα ἡ ἐξέλιξις. Αὕτη μᾶς κράζει βροντερόφωνα καὶ ἱμάς. Θέλησιν μόνο μᾶς λείπει νὰ κοῦσωμε τὴν κραυγὴν τῆς καὶ δυνάμειν νὰ παλαγχθῶμε ἀπὸ νεκροὺς παραδόσεις καὶ ἀπὸ βιβλία. Αἰώνων συντηρητισμὸς μᾶς δίνει πνεῦμα καὶ ψυχὴν, θολώνοντας τὴν καθαρὴν ἀντίληψιν τοῦ ἔξω κόσμου. Ἄν φωτισθοῦν τὰ μάτια, ὡς ἀπὸ θαύμα, θὰ δοῦν ὅτι στὸ ζήτημά μας μιὰ εἶν' ἡ ἀλήθεια: Ἡ ἐκτίμησις τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἱστορίας χωρὶς προλήψεις. Αὕτη μᾶς δείχνει καθαρὰ ποῖός εἶναι ὁ ἀναμορφωτικὸς ὁ δρόμος.

ΠΕΤΡΟΣ ΒΑΣΙΛΙΚΟΣ

γύρισε στὸ Μπ..., περάσανε δέκα μέρες ἀνήσυχες, ταραγμένες, ἱλεεῖς. Τὴν παρασκευὴν, δεκάξην, ἔγραψε ἡ Κατινούλα ἕνα γραμματάκι καλόν. «Ἀγαπητέ μου ἀφέντη, στὴ στιγμὴ σηκώθηκα, τέσσερις παρὰ τέταρτο, καὶ εἶμαι ἀκόμη λιγάκι πρὸς δυνατὴ παρὰ ἔχτες. Ἄν ξακολουθῶ ἔτσι, θὰ πορῇ-σετε, σὰ φτάσετε, μὲ τὴ δυνάμειν μου ἢ Βιχτώρια μου ἔδωκε ψὲς τὸ βράδι ἀκόμη ἕνα χουλιαράκι σιρόπι μορφίνα, καὶ ἰδέα δὲν ἔχετε τί θεῖα πού κοιμήθηκα τόντες, ἀφοῦ ὁ κ. Σεβιλᾶς πού ἦρθε στὶς δέκα νὰ μ' ἀλλαξοδέσῃ, σάστισε μὲ τὴν ὄψιν μου. Σήμερον τὸ πρωῒ, πού ψὲς τὸ βράδι δὲν πῆρα κρυαγενίνα, ἡ θερμοκρασία μου 38°5. Ὡστόσο πεινοῦσα στὸ μικρὸ μου τὸ πρόγεμα σὰν ζύπνησα, καὶ τὸ μεσημέρι ἀκόμη πεινοῦσα· ἔφαγα κοττόπουλο μὲ ὄρεξιν, τυρὶ κρέμα, καὶ ἕνα κομμάτι ψωμί· τώρα κατεβαίνει καὶ ἀπτό· θερμομετρήθηκα τώρα τώρα, 36°3· ἦπια καὶ μιὰ μεγάλη μεγάλη τσάσκα ζουμί· ὁ κ. Κούρης θάνα ἀπόψε φαριστημένος· ἀπόψε θὰ φάω ψάρι. Θάρρῶ, ἀφέντη, πὼς ἡ κρυγενίνα μου κάνει πολὺ πολὺ καλόν· δὲν ἰδρώνω καὶ τόσο, σὰν τὴν παίρνω· μὰ εἶναι κρύος ἵδρος πού κάποτες μου φαίνεται δυσάρετος. Ὅλους σας μ' ὅλη μου τὴν καρδιά σας φιλῶ.»

Ἡ ὄρεξιν, ἀλήθεια, νι ἀπὸ τίς δεκαπέντε, ἔρχιζε νάνοιγ. Ὁ ὕπνος τῆς πρὸς ἀναπαφτικός, κοιμότανε τὴ νύχτα, κοιμότανε ἀκόμη καὶ τὴ μέρα· λαχταροῦσε λαχταροῦσε ἀνάσα ὁ ἀφανισμένος τῆς ὀργανισμός. Τὰ σφιγμένα τοῦ στομαχοῦ πρὸς σπάνια καὶ τοῦτα· πού καὶ πού. Τῆς δύνανε δυνάμωτικά, φρόντιζε γιὰ τὰ καθέκαστα ὁ κ. Κούρης, καὶ γιὰ τὸ βήχα πού μόλις ἀκουγότανε πιά, καὶ γιὰ τὸ λάρυγγα καὶ γιὰ τὸ σάλιο, γιὰ ὅτι θέλει. Μ' ἕνα λόγο, ἰδέα ἡ Κατινούλα ἐννοίωθε πὼς πῆγαινε καλῆτερα· τὸ βραδύσιν τὸ σιρόπι μορφίνα, τὸ πῆρε μιὰ φορὰ· ἔπειτα, λέει, δὲν τὸ εἶχε ἀνάγκη νὰ κοιμηθῇ. Μόνο τὴν δευτέρα, δέκα ἑννιά, ἔμοιαζε κάπως πρὸς ἀνήμπορη. «Δὲ σηκώθηκα σήμερις, ἐπειδὴ καὶ εἶμουνε πάρα πολὺ κουρασμένη. Δὲν ἔχω διόλου ὄρεξιν. Μὰ δὲν ἀπελπιζομαι· θὰ ξανάρθῃ· πομονή. Ἐκεῖ πού δὲ θὰ τὸ προσμένωμε, ἔξαφνα· μιὰ μέρα, ὅλοι μου οἱ πόνοι θὰ πάθουνε· ἡ φούσκα εἶναι πού δὲ λιγοστεύει. Πάντα τὸ ἴδιο. Τί πρήξιμο, Θεέ μου! Ἀχ! ἔταν ἡ φούσκα ξεπρηστῇ, νὰ, τύχη μας, τύχη πού θάνα, ἀφέντη.»

Καὶ τίς εἰκοσι δύο, πέμτη, πάλι ὁ πόνος ἐκεῖνος ὁ φριχτός. Δὲ σηκώθηκε. «Τί νὰ σηκώνεται κανένας; Γιὰ νὰ μοῦ στρώσουνε τάχα τὸ κρεβάτι;

Ἀχ! καὶ τί θὰ πῇ κρεβάτι στρωμένο ἢ ἄστρωτο; Τίποτα δὲν εἶναι καὶ δὲ φελα.»

Τίς εἰκοσι τρεῖς, παρασκευὴ, διαβαζοντας ὁ Ἀντρέας τὸ σάββατο εἰκοσι τέσσερις τί τοῦ ἔγραψε παρατήρησε πὼς σύντομα τοῦ ξηγοῦσε ἡ Κατινούλα κατ' ἐπὶ πράγματα πού φαρδιά πλατιά τὰ ἔξερε ὁ Ἀντρέας, πού τὰ μελετοῦσε τὰναμελοῦσε ἀπὸ τὴν ὥραν τοῦ γυρισμοῦ του στὸ Παρίσι καὶ πού τοῦ χαλνούσανε τὴ ζωὴν του, μὴν ἀφίνοντας τὸ δύστυχο νὰ χαρῇ γιὰ ὅσα ἔβλεπε καλὰ καὶ καλῆτερα στὰ γράμματα τῆς. «Ἡ ὄρεξί μου, χωρὶς νὰ εἶναι περιφρημη, ποτὲ τῆς ὅμως δὲν πέφτει· βαστιέται. Μὰ ἡ ἀδυναμία μου τόντες μεγάλη. Ὁ κ. Κούρης ἦρθε καὶ μοῦ εἶπε πὼς ἀπὸ γιαντικὴ ἐποψὴ πολὺ καλὰ πηγαίνω, πὼς μόνο ἀπὸ ἐποψὴ χειρουργικὴ δὲν τὰ πάμε ὅπως πρέπει, πὼς ἔμα ἡ φούσκα πάψῃ νὰ μοῦ πονῇ, ἔμα ξεπρηστῇ, θὰ πάραυτα ἀμέσως ἄλλο δρόμο. Ἀμέσως ὅλα θὰλλάξουνε. Τὸ πιστέω καὶ ἐγὼ μὲ βεβαιότητα καὶ σὰς φιλῶ μὲ τὴν καρδιά μου, καθὼς καὶ σὰς ἀγαπῶ, μόνον μοῦ εἶπες καὶ μοναδικὴ φαρμακία μου. Νὰ προσμένωμε λοιπὸν ἀλλαγὴ ἀπὸ τὴ φούσκα.»

Ἡ φούσκα καὶ πάντα ἡ φούσκα! Ὁ κόμπος ἀφτός εἶταν.

Ὁ κ. Κούρης, ἐκεῖνα πού εἶλεγε τῆς Κατινού-